

ДОКЛАДЪ
ДО НЕГОВО ЦАРСКО ВИСОЧЕСТВО
ФЕРДИНАНДЪ ІІ
БЪЛГАРСКИ КНЯЗЪ
ПО ЕДНА НАУЧНА ЕКСКУРЗИЯ
ВЪ
МАКЕДОНИЯ

ОТЪ
Н. Байкушевъ,
Горски инспекторъ.

ПЛОВДИВЪ,
Дружествена печатница «Съгласие»
1900.

Наслѣдствения отгласа на - доклад ми е подарен от
мѣста сиринка Марин Коста. Байкушев - сиринка на автора
след сиринката му през 1932 година (на 65 г. възраст). Т.з. (сиринка,
е прѣба и сѣга - на 85 г.

От своя страна, аз подарявам този отгласа (единств.
застава екземпляр) на Висшия институт по Механика и
Техника от Катедранта по Динамика.
Содис, 22. XII 1970г. Иванъ Харал. Байкушев
(Български Технически)

До Негово Царско Височество

ФЕРДИНАНДЪ I^и

Български Князь.

Ваше Царско Височество!

Извѣстно Ви е, че прѣз мѣсець августъ тази го-
дина заедно съ дворцовия градинарь г. Иванъ Келлереръ
азъ имамъ честта да бѣдъ натоваренъ отъ **Ваше Царско**
Височество съ твърдѣ интересната и приятна миссия,
да направя една научна екскурзия изъ Македония и да
изуча флората на този край, а специално горитѣ. Бла-
годарение на съдѣйствието, което ми се указа отъ страна
на турскитѣ власти, азъ можахъ да обиколя безпрѣпят-
ствено по голѣмата частъ отъ Македония, особено
Неврокопско, Разложко, Мелнишко, Петришко, Демиръ-
Хисарско, Сѣреско, Солунско, Воденско, Битолско, Ох-
ридско, Атонския Полуостровъ и други мѣста. Резулта-
титѣ, отъ която обиколка, честь имамъ да прѣдставя съ
настоящия си докладъ на **Ваше Царско Височество.**

Македония е расположена между 40° и 42° Сѣвер-
на географическа широчина и 38° и 43° източна геогра-
фическа дължина съ граници долното течение на р.
Мѣста, Доспатската Планина, Княжество България, Крал-
ство Сърбия, гребена на Чърна-гора, на Шаръ-Планина,
р. Чърни-Дримъ, Охридското езеро, Грамосъ планина, дол-

1897г.

ното течение на р. Бистрица и Бъло-море; съ пространство около 60—65 хиляди квадратни километра и съ народонаселение около два милиона и 200 хиляди жители.

Общият видъ на Македония е планински; планините тукъ се понижаватъ отъ срѣдата къмъ морето терасообразно съ разнообразни и неправилни направления, които отъ взаимното си прѣсичане образуватъ множество възели, дълбоки и плодородни котловини и долини.

По главните планини въ Македония сж Родопитъ (Доспатъ), Рила, Пиринъ, Бозъ-дагъ, Бѣласица, Плачковица, Нидже, Негушъ (Турла), Перистеръ, Шаръ, Чърна-гора, Суха-гора и др.

По главните рѣки, които оросяватъ и протичатъ изъ Македония сж р. Мѣста (Кара-су), съ изворъ отъ Рилската Планина, р. Струма, съ изворъ отъ Витоша, р. Вардаръ, съ изворъ отъ Шаръ-Планина, р. Бистрица, съ изворъ отъ Грамосъ-планина и р. Чърни-Дримъ, съ изворъ Охридско езеро. По забѣлжителните езера сж Охридско, Прѣспенско, Островско, Костурско, Поленинско, Тахинско и Бешичко. Освѣнъ горните езера, върховетъ на Пиринъ сж прѣпълнени съ множество малки балкански езера, които повече се образуватъ отъ вѣчните тукъ снѣгове. Всички споменати рѣки текатъ по Юго-Източно и Източно направление, а само р. Дримъ тече къмъ Сѣверъ и се влива въ Адриатическо море.

Въ геологическо отношение Македония е много малко изучена; за да може се да едно по-подробно изложение. Въобще може се каза, кждѣто минахме, забѣлжихме, че повечето отъ планините се състоятъ отъ варливи скали, гнайсъ, трахитъ, гранитъ и др. А пъкъ ниските мѣста и по рѣките — Алуви и Дилуви.

Доспатската планина по своята геологическа основа, много прилича на Родопитъ (нейна съставна частъ), която се състои главно отъ трахитъ, гнайсъ и кристалини шисти. Между кристалините шисти често се срѣща кристализиранъ мряморъ.

Главната основа на цѣлия масивъ на Пиринъ-Планина между рѣките Мѣста и Струма се състои отъ гранитъ, гнайсъ, трахитъ, варливи скали и разни криста-

лини шисти. Въ геологическо отношение Пиринъ много прилича на Рила.

Планините Бѣласица и Малешъ повечето се състоятъ отъ гнайсъ, кристалини шисти и варливи скали.

Основата на Атонския Полуостровъ се състои отъ варливи скали, гранитъ, гнайсъ и кристализиранъ мряморъ.

Главната основа на планините между р. Вардаръ, Бистрица и Охридското езеро е варлива скала, между които се срѣща гнайсъ, трахитъ и кристалини шисти.

Климатътъ въ Македония е единъ отъ най-разнообразните. — Отъ горещъ, кждѣто зрѣятъ лимони, протокали, маслини, памукъ, смокини и др. чакъ до такъвъ суровъ, кждѣто освѣнъ горски дървета и Алпийски трѣви друго не може да вирѣе. Въ сѣверо-западна Македония климатътъ е повечето срѣдно-Европейски, а въ Южна и Юго-източна — Срѣдиземно-морски. Ако сждимъ по географическото расположение на Македония, би трѣбвало да се заключи, че въ Македония въобще трѣбва да е сжщия климатъ, както и въ Апенинския Полуостровъ, но въ сжщностъ тя има климатъ много по суравъ. Срѣдната температура въ юлий мѣсецъ покрай морската зона се движи до кждѣ 20—23° R., а за останалата частъ въ котловините, долините, по долното течение на рѣките и въ всички равнини — кждѣ 17° R. Срѣдната януарска температура покрай брѣговетъ достига до около 5° R., а за останалите — 1° R. Въ такъвъ случай срѣдно годишната температура по-крайбрѣжията достига 13° R., а за останалата частъ 8° R. По нѣкога обаче, се случва тукъ прѣзъ лѣтото да се възкачва температурата на слънце до 45° R., а пъкъ прѣзъ зимата до — 20° R. Не малко зависи промѣнението на температурата и отъ върлющите тукъ сѣверни и сѣверо-източни вѣтрове.

Географическото и топографическото разположение на Македония, както и разнообразието на климата, би навѣли наблюдателя до заключение, че Македония е надарена съ богата растителностъ, обаче въ сжщностъ това съвършено не е така.

При всичко че времето и да бѣше едно отъ напѣднатите къмъ есенний сезонъ, но при все това ние можахме да видимъ и съберемъ доста интересенъ мате-

риалъ, който, вѣрваме, че не малко ще послужи за изучаване флората на Македония, а специално горитѣ.

За по обстоятелствено изложение флората на прохода отъ насъ къмъ на Македония, счетохъ за полезно да направя слѣдното подраздѣление.

I. ГОРСКИ ДЪРВЕТА И ХРАСТИЯ.

1) Листнати.

- Джби.** Лѣтенъ, горунъ, джбъ (*Quercus pedunculata*, Ehrh.)
 Зименъ благуна, джбъ („ *sessiliflora*, Slrb.)
 Цѣръ джбъ („ *cerris*, L.)
 Влакнестъ, ситна граница (*Quercus pubescens*, Willd.)
 Едра граница, унгар. джбъ („ *conferta* Kit.)
 Македонски джбъ („ *macedonica*, A. D. C.)
 Трънливъ джбъ, пърняръ („ *coccifera*, Linné.)
 Бѣлолистъ джбъ, Ария („ *ilex*, L.)
- Обикновенъ букъ** (*Fagus silvatica*, L.)
- Габери.** Обикновенъ черенъ габерь (*Carpinus betulus*, L.)
 Келявъ габерь („ *orientalis*, Lam.)
 Воденъ габерь (*Ostrya Carpinifolia*, Scop.)
- Явори.** Яворъ (*Acer pseudoplatanus*, E.)
 Шестилъ („ *platanoides*, L.)
 Кленъ („ *campestre*, L.)
 Жещълъ, мекишъ („ *tartaricum*, L.)
 Французски яворъ („ *monosperulatum*, L.)
- Ябланъ.** Платанъ (*Platanus orientalis*, L.)
- Ясени.** Обикновенъ, черенъ, ясенъ (*Fraxinus exelsior*, L.)
 Бѣлъ ясенъ („ *ornus*, Pers.)
- Брѣстове.** Полски брестъ (*Ulmus campestris*, L.)
 Рошавъ, корковъ брѣстъ, („ *suberosa*, Koch.)
 Брѣстъ Веза („ *effusa*, Willd.)
- Копривка.** (*Celtis australis*, L.)
Кестенъ. (*Castanea vesca*, L.)
Орѣхъ. (*Iglans regia*, L.)
Липи. Голѣмолистна липа (*Tilia grandifolia*, Ehrh.)

- Малолистна липа (*Tilia parvifolia*, Ehrh.)
 Срѣбролистна („ *argentea* Dec.)
- Брѣзи.** Обикновена брѣза (*Bettula alba*, L.)
 Лѣпкава брѣза („ *verrucosa*, Ehrh.)
- Елши.** Черна обикнов. елша (*Alunus glutinosa*, Gärtn.)
 Бѣла елша („ *incana*, D. C.)
- Черници.** Бѣла черница (*Morus alba*, L.)
 Черна черница („ *nigra*, L.)
- Тополи.** Пирамидална топола (*Populus pyramidalis*, Roz.)
 Трепетлика („ *tremula*, L.)
 Черна топола („ *nigra*, L.)
 Бѣла топола („ *alba*, L.)
- Върби.** Ива (*Salix caprea*, L.)
 Бѣла върба („ *alba*, Koch.)
 Крѣхка върба („ *fragilis*, L.)
 Ракита („ *viminialis*, Host.)
 Червена ракита („ *purpurea*, L.)
 Рѣчна върба („ *incana*, Schrank.)
 Черна върба („ *nigricans*, Schmitth.)
 Жаловита върба („ *babylonica*, L.)
 („ *reticulata*, L.) и др.
- Брѣкини.** (*Sorbus torminalis*, Grn.)
 Мѣко дърво („ *aria*, Grn.)
 Оскоруса („ *aucuparia*, L.)
- Мушмула.** (*Mespulus germanica*, L.)
- Круша обикновена** (*Pyrus communis*, L.)
Ябълка („ *malus*, L.)
Слива (*Prunus domestica*, L.)
Череша („ *avium*, L.)
Вишня („ *cerasus*, L.)
 („ *padus*, L.)
 („ *spinosa*, L.)
- Трънка** (*Cydonia vulgaris*, Pers.)
Дюли (*Corylus avellana*, L.)
Лѣски. Обикновена лѣска („ *colurna*, L.)
 Бѣла лѣска („ *tubulosa*, Willd.)
 Градинска лѣска (*Crataegus oxyacantha*, L.)
Глогове. Бѣлъ глогъ („ *nigra*, W.)
 Черенъ глогъ (*Cornus mascula*, L.)
Дрѣнове. Обикнов. дрѣвъ („ *sanguinea*, L.)
 Кучешки дрѣвъ

Смокиня обикновена	(<i>Ficus carica</i> , L.)
Дафина	(<i>Laurus nobilis</i> , L.)
Трънъ	(<i>Hippophae rhamnoides</i> , L.)
Миризлива върба	(<i>Elaeagnus angustifolia</i> , L.)
Бивушка	(<i>Lonicera xylosteum</i> , L.)
	(„ <i>etrusea</i> , L.)
	(„ <i>nigra</i> , L.)
Бжзъ. Черенъ бжзъ	(<i>Sambucus nigra</i> , L.)
Бѣлъ бжзъ	(„ <i>racemosa</i> , L.)
	(„ <i>ebulus</i> , L.)
Калинки. Обикнов. калинка	(<i>Viburnum opulus</i> , L.)
Тютунка	(„ <i>lantana</i> , L.)
Маслина	(<i>Olea europea</i> , L.)
Черника	(<i>Ligustrum vulgare</i> , L.)
Лилякъ	(<i>Syringa vulgaris</i> , L.)
Олеандъръ	(<i>Nerium oleander</i> , L.)
Чамширъ	(<i>Buxus sempervirens</i> , L.)
Боя	(<i>Rhamnus cathartica</i> , L.)
Жълта боя	(„ <i>frangula</i> , L.)
Драка	(<i>Paliurus australis</i> , Lam.)
	(„ <i>vulgaris</i> , Lam.)
Чешко-дрѣнъ	(<i>Evonymus europeus</i> , L.)
	(„ <i>verrucosus</i> , Scop.)
Бодлива палма	(<i>Plex aquifolium</i> , L.)
Киселъ трънъ	(<i>Berberis vulgaris</i> , Lam.)
	(„ <i>cretica</i> , L.)
Тамирикъ	(<i>Tamarix</i>).
Лимонъ	(<i>Citrus media</i> , L.)
Протокалъ	(„ <i>aurantium</i> , L.)
Нарове	(<i>Punica granatum</i> , L.)
Смрадлика	(<i>Rhus cotinus</i> , L.)
	(„ <i>coriaria</i> , L.)
Дива роза	(<i>Rosa canina</i> , L.)
Бадемъ	(<i>Amigdalus comunis</i> , L.)
Зарзалии	(<i>Prunus armenacea</i> , L.)
Праскви	(<i>Persica vulgaris</i> , L.)
Жълтъ салкъмъ	(<i>Citrus laburnum</i> , L.)
Акация (салкъмъ)	(<i>Rubinia-pseudo-acacia</i> , L.)
Акация	(<i>Iuli-brissin</i> , Willd.)
Софора	(<i>Sophora japonica</i> , L.)

Църцисъ	(<i>Cercis siliquastrum</i> , L.)
Айлянъ	(<i>Ailantus glandulosa</i> , L.)
Арбутусъ	(<i>Arbutus andrachne</i> , L. (Var.)
Капъръ	(<i>Capparius spinosa</i> , L. (Var.)
Рошкове (Козирогъ)	(<i>Ceratonia siliqua</i> , L.)
Ефкалиптусъ	(<i>Eucalyptus globulus</i> , Labill.)

2). Иглолистни дървета.

Борове. Бѣлъ боръ	(<i>Pinus sylvestris</i> , L.)
Черенъ боръ	(„ <i>nigricans</i> , Host.)
Черна мура	(„ <i>leucodermis</i> , Aut.)
„ „	(„ <i>halepensis</i> , Mill.)
„ „	(„ <i>pinia</i> , L.)
„ „	(„ <i>pinastris</i> , Lam.)
Бѣла мура	(„ <i>peuce</i> , Griseb.)
Клекъ	(„ <i>pumilio</i> , Haenke.)
Елхи. Червена елха, смърчъ	(<i>Abies excelsa</i> , Lam.)
Бѣла елха	(„ <i>pectinata</i> , Dec.)
„ „	(„ <i>apollinus</i> , Link.)
Тисъ	(<i>Taxus bacata</i> , L.)
Мази	(<i>Thuja orientalis</i> , L.)
„	(„ <i>occidentalis</i> , L.)
Кипарисъ	(<i>Cupressus sempervirens</i> , L.)
Хвойни. Обикнов. смрика	(<i>Juniperus comunis</i> , L.)
Сабина	(„ <i>sabina</i> , L.)
Ниска, меча, хвойна	(„ <i>nana</i> , Willd.)
„	(„ <i>oxycedrus</i> , L.)
„	(„ <i>hemisphaenica</i> , Presl.)

II. ДРУГИ РАСТЕНИЯ.

а. Отъ Пиринъ-Планина.

Saxifraga Ferdinandi Coburgi, Kell.

„ *Aizoon*, Jacq.

Saxifraga luteo viridis, S. N. K.
 " bryoides, L.
 " Stelleriana, Merk.
 " exarata, Vill.
 " Pseudo sancta, Fka.
 " cymosa, W. K.
 " heucherifolia, Grsb.
 " carpatia, L.
 " rotundifolia, L.
 " androsacea, L.
 " spec.
 Artemisia Baumgartenii, Bess.
 Thalictrum saxatile, All.
 Senecio carpaticus, Herb.
 Campanula rotundifolia, L.
 " velutina, Vel.
 " abietina, Grsb.
 Jasione perennis, L.
 " spec.
 Gentiana lutea, L.
 " punctata, L.
 " pyrenaica, L.
 " cruciata, L.
 " asclepiadea, L.
 " nivalis, L.
 Hysopus officinalis, L.
 Geranium macrorrhizum, L.
 и още няколко др. различни.
 Micromeria cristata, Grsb.
 Meum Mutellina, Gaertn.
 Epilobium Fleischeri, Hochst.
 " nitidum, Host.
 " spec.
 Verbascum — различни.
 Aconitum, spec.
 Achillea ageratifolia, Sibth.
 " clypeolata, Sm.
 " atrata, Sm.
 Trachelium rumelicum, Hpc.
 Periploca gracea, L.
 Loranthus europaeus, L.

Silene Lerchenfeldiana, Bmg.
 Cirsium — няколко видове.
 Ranunculus crenatus, L.
 Aster alpinus, L.
 Hypericum — няколко видове.
 Daphne alpina, L.
 Hieracium — няколко видове.
 Sempervivum patens, Grsb.
 " assimile, Schott.
 " spec.
 Bruckenthalia spiculifolia, Rchb.
 Primula exigua, Vel.
 " longiflora, All.
 " elatior, Jacq.
 " minima, L.
 Plantago alpina, Vill.
 " gentianoides, Sm.
 " lanceolata, L.
 Sebbaldia procumbens
 Pedicularis spec.
 Arabis albida, Hev.
 " spec.
 " procurrens, W. K.
 Arenaria biflora, L.
 Asplenium Adiantum-nigrum, L.
 " Trichomanes, L.
 " septentrionale, Hill.
 Onosma spec.
 Linum spec. — много хубаво жълто цъфти.
 Dianthus microlepis, Boiss.
 " brevifolius, Friv.
 " pallens, S. S.
 " spec.
 Silene macropoda, Vel.
 " spec.
 Anemone narcissiflora, L.
 Aquilegia aurea, Jka
 Lycopodium selago, L.
 Armeria alpina, Fiv.
 Gnaphalium supinum, L.?

Geum reptans, L.
 Geum montanum, L.
     "   coccineum, S.
 Botrychium Lunaria, Sw.
 Hypericum spec.
 Érigeron uniflorus, L.
 Cerastium alpinum, L.
     "   tomentosum?
 Calamintha spec.
 Anthemis montana, L.
 Centaurea Korneriana, Jka
     "   spec.
 Hoehringia pendula, W. K.
 Rhodiola rosea, L.
 Empetrum nigrum L.
 Alsine setacea, H.
     "   spec.
 Ceterach officinarum, Willd.
 Astragalus spec. — *нѣколко видове.*
 Senecio erubescens, Pč
     «   rochelianus? Fuss.
 Euphorbia Myrsinites, L.
 Genista sagittalis, L.
     "   spec.
 Herniaria glabra, L.
     "   incana, Sm.
 Jnula Aschersoniana, Jka.
 Iris pumila, Jacq.
 Jurinia arachnoidea, Bgl.
 Lychnis flos-cuculi, L.
 Melittis melissophyllum. L.
 Nasturtium pyrenaicum, R. Br.
 Pinguicula leptoceras Rehb.
 Potentilla aurea, Grsb
     "   spec.
 Pteris aquilina L.
 Pulmonaria rubra, Sch. K.
 Pyrola uniflora, L.
 Rosa canina, L.
     "   sallica, L.

Sedum spec.
 Selaginella helvetica, Sk.
 Smilax excelsa, L.
 Soldanella montana, W.
     "   alpina, L.
     "   pusilla, Bmg.
 Teucrium Polium, L.
 Thlaspi praecox, Wef.
 Thymus spec.
 Trollius europaeus, L.
 Vaccinium vitis-idaea, L.
 Ajuga pyramidalis, L.
 Allium spec.
 Allosorus crispus, Brn.
 Allyssum spec.
 Aremonia agrimonoides, L.
 Carlina acaulis, L.
 Carex — *различни*
 Vestuka spec.

в. Растения отъ Атонски Полуостровъ.

Smilax aspera, L.
     "   nigra, W.
 Tamnus communis, L.
     "   cretica, L.
 Equisetum Telmagteja, Ehrh.
 Arundo Donax, L.
 Arabis hirsuta, Sop.
 Arabis Turrita, L.
 Melitis melissophyllum, L.
 Campanula persicifolia, L?
 Asparagus acutifolium, L.
 Cyclamen heteraefolium, Willd.
 Pteris aquilina, L.
 Asplenium Adiantum nigrum, L.
 Micromeria græca, B.
 Stachis arenaria, Wahl.
     "   italica, Mill.
 Centranthus ruber. D. C.

Euphorbia paralias, L.
 „ chamaesyce, L.
 Plantago maritima, L.
 Jnula Discosa, Ait.
 Euphorbia spinosa, L.
 « dendraides, L.
 Rubus fruticosus, L.
 Polygala major, Jacq.
 Hieracium — *различни*.
 Medicago lupulina, L.
 Ruscus Androgynus, L.
 Silene nemoralis, Kit.
 Sedum hispanicum, L.
 Pteroccephalus perennis, Vaill.
 Phlomis lunarifolia, Sibth.
 Thymus, spec.
 Ruscus aculeatus, L.
 Ceratonia siliqua, L.
 Ceterach officinarum, W.
 Campanula spec. Vel?
 Centaurea — *няколко видове*.
 Genista germanica, L.
 Sternbergia lutea, Gawl.
 Colchicum latifolium S. S.
 Glaucium phoenicum, Cr.
 Erica
 Sonchus oleraceus, L.
 Cirsium acarna
 Arabis spec. — *чакъ до 4 см. високи*.
 Linum spec.
 Opuntia или robusta? — (*видѣхме я отдалечъ*).
 Adiantum capilis — Veneris, L.
 Viola tricolor, L.
 « canina, L.
 Visicaria urtriculata, D. C.
 Cerastium pumilum Curt
 Draba Aizoon, Wahl.
 Plantago lanceolata, L.
 Daphne buxifolia, Sibth.

Rosa olympica, Don.
 Euphorbia fragifera Jan.
 „ defeexa, Sm.
 „ myrsinites, L.

с. Растения отъ околноститѣ на г. Воденъ.

Bambusa и Arundo
 Thymus spec.
 Euphorbia spec.
 Salvia officinalis
 Matthiola varia?
 Adiontus Capilis veneris.

д. Растения отъ околноститѣ на Охрид. езеро.

Verbascum spec. (*два вида*)
 Thymus spec.
 Campanula persicifolia, L.?
 Aethionema spec.
 Corydalips spec.
 Iris pumila? L.
 Ephedra spec.
 Micromeria spec.
 Scilla autumnolis, L.

РАСПРОСТРАНЕНИЕТО НА РАЗНИТѢ ВИДОВЕ ДЪРВЕТА.

Лѣтния джбъ (Quercus pedunculata), **Благуна** (Q. sessiliflora), **Унгарския** (Q. conferta), **Цѣра** (Q. cerris) и **Влакнестия джбъ** (Q. Pubescens) сж распространени по цѣла Македония. Тѣ се срѣщатъ навсѣкждѣ по южнитѣ наклонения и нискитѣ мѣста. Влакнестиятъ джбъ повечето се срѣща на югъ по Халкидическия Полуостровъ заедно съ кестена, унгарския джбъ, елхата, пърняра и др. **Македонския джбъ** (Q. Macedonica) намѣрихме мѣжду граде-

ца Воденъ, Островското езеро и Битолската котловина, а особено при с. Владово, кждѣто южната страна на единъ малкъ връхъ е покрита само съ стари дървета отъ този джбъ. Той много прилича на цѣра, но само че послѣдния тукъ расте по сѣвернитѣ наклонения, а първий по южнитѣ и листата зимно врѣме не му падатъ, а сж постоянно зелени. Освѣнъ тукъ, на друго мѣсто не го срѣщнахме. **Трънливия джбъ** (*Q. coccifera*) е постоянно зеленъ, срѣща се главно въ Южна Македония. Той захваща отъ Мелнишката и Петришката котловина при р. Струма и послѣ отъ Паякъ, Бѣласица и Негушъ планина, въ голѣмо количество дори до върха Атонъ. Той не расте много високо. **Бѣлолистния джбъ** (*Q. ilex*) се срѣща главно на Халкидическия Полуостровъ, а особено на Атонския. Този джбъ около Зографския манастиръ образува живописни гори и то заедно съ унгарския, влакнестия, трънливия, дафината, маслината и др. Достига до голѣма старостъ височина и дебелина.

Обикновенъ букъ (*Fagus sylvatica*) се срѣща по цѣла Македония по сѣвернитѣ наклонения на високитѣ планини, а особено по източната страна на Пиринъ, Бѣласица, Негушъ, Перистеръ, Нидже, Халкидическия Полуостровъ и др. На Атонския Полуостровъ бука се срѣща на около 700 — 800 м. надъ морската поврхностъ. На всѣкждѣ бука образува повечето чисти гори.

Обикновенъ габеръ (*Carpinus betulus*) е разпространенъ на всѣкждѣ изъ горитѣ, но никждѣ не образува чисти габерови гори, а само расте распрѣснато между другитѣ дървета. Интересно е, че този видъ габеръ много малко се срѣща въ Македония. **Келявия габеръ** (*C. orientalis*) е разпространенъ на всѣкждѣ въ голѣмо количество, а главно по нискитѣ и топлитѣ мѣста, кждѣто заедно съ джба и смриката на мѣста покриватъ цѣли пространства и образуватъ тѣй нарѣченитѣ Келяви гори. **Водния габеръ** (*O. carpinifolia*) сжщо се срѣща на често, а особено по къмъ югъ.

Всичкитѣ видове **Явори** (*Acer*), **Ясени** (*Fraxinus*), **Брѣстове** (*Ulmus*) се срѣщатъ по единично или въ купове, но въ малко количество. **Яблана** (*P. orientalis*) е рас-

пространенъ по цѣла Македония, исключая студениѣ мѣста. — Отъ Неврокопско и Охридско дори до Атона, а особено по р. Мѣста, Струма, Вардаръ и Бистрица. Около устията на притоцитѣ на горнитѣ рѣки, по равнитѣ и пѣсчливи мѣста, яблана образува на мѣста доста голѣми купчинки чисти гори, като на пр. около г. Петричъ Сѣрезъ, Воденъ и др. Сжщо яблана се срѣща на всѣкждѣ по двороветѣ и около богоугоднитѣ завѣдения и достига тукъ до една значителна дебелина отъ 2—3 м. въ диаметръ.

Копривката (*Celtis australis*) сжщо се срѣща на всѣкждѣ по Южна Македония, кждѣто достига до значителна височина отъ около 20 м., а особено около г. Петричъ, Воденъ, Атонския Полуостровъ и др.

Кестена (*Castanea vesca*) е разпространенъ по известни мѣста почти по цѣла Македония, а особено, на мѣста въ голѣмо количество, като по планинитѣ Бѣласица, Негушъ, Перистеръ, Нидже, около Охридското езеро по Халкидическия Полуостровъ, по юго-източната страна на Шаръ планина и др.

Орѣха (*Juglan regia*) се срѣща по цѣла Македония изъ по-топлитѣ мѣста, обаче не въ особено голѣмо количество.

И третѣ вида **Липи** (*Tilia*) се срѣщатъ на всѣкждѣ, но въ твърдѣ малко количество. Особено голѣмо липово дърво видѣхме при г. Воденъ, което по прѣдание казватъ, че било около 600 г.

Брѣзитѣ (*Betula*) се срѣщатъ само по високитѣ мѣста на Доспатъ, Пиринъ, Нидже и др. въ много малко количество.

Черната елша (*Alnus glutinosa*) се срѣща на всѣкждѣ по край рѣкитѣ и потоцитѣ, а **бѣлата** (*A. incana*), въ малко количество само по високитѣ планини.

Черницитѣ (*Morus*) се срѣщатъ на всѣкждѣ въ голѣмо количество по лозята, градинитѣ и пр. и на нѣкои мѣста като около г. Воденъ въ особено голѣмо количество.

Тополитѣ и върбитѣ (*Populus* и *Salix*) се срѣщатъ въ голѣмо количество.

Бръкинитѣ (*Sorbus*) се срѣщатъ въ твърдѣ малко количество почти на всѣкждѣ изъ листнатитѣ гори.

Мушмолитѣ (*M. germanica*), **Крушитѣ** (*P. communis*), **Ябълкитѣ** (*P. malus*), **Сливитѣ** (*Pr. domestica*), **Черешитѣ** (*Pr. avium*), **Вишнитѣ** (*Pr. cerasos*), **Дюлитѣ** (*Cydonia vulgaris*), **Прасквитѣ** (*Persica vulgaris*), **Зарзалиитѣ** (*Pr. armenaea*), **Бадемитѣ** (*A. samunis*), **Глога** (*Crataegus*), **Бъза** (*Sambucus*), **Дръна** (*Cornus*), **Калинката** (*Viburnum*), **Черниката** (*Ligustrum*), **Лиляка** (*Siringa*) и **Трънката** се срѣщатъ по цѣла Македония.

Обикновената лѣска (*Corylus avellana*) е распространена на всѣкждѣ въ голѣмо количество, **бѣлата** (*C. colurna*) въ много малко, а **градинската** (*C. tubulosa*) се срѣща само по градинитѣ.

Миризливата върба (*Eleagnus angustifolia*) се срѣща почти по цѣла Южна Македония, но не въ голѣмо количество.

Обикновената смокиня (*Ficus carica*) е распространена по цѣла Южна Македония, като се захване отъ Мелнишко и Петришко дори до Атона. На мѣста смокинитѣ даватъ главенъ поминѣкъ на мѣстното население, а особено по политѣ на планинитѣ Негушъ и Бѣласица. Смокинята се срѣща по двороветѣ, градинитѣ и въ по запазенитѣ мѣста, и много по на сѣверъ — Охридско, Неврокопско и пр.

Дафината (*Laurus nobilis*) заедно съ постоянно зеленитѣ джбове на Атонския Полуостровъ на мѣста образува непроходими гори и достига до значителна височина.

Тръна (*Hippophae rhamnoides*), **Бивушката** (*L. xylosteum*), **Боята** (*Ph. cathartica*), **Чешко-дрѣна** (*Eu. europaeus*), **Кисалия трънъ** (*Berberis vulgaris*), **Жълтия салкъмъ** (*Citrus laburnum*) и **Розата** (*R. canina*) се срѣщатъ по цѣла Македония. *B. cretica* се срѣща главно на Атонския Полуостровъ.

Чамшира (*B. sempervirens*) се срѣща по цѣла Южна Македония, като захваща почти отъ тамъ, отъ кждѣто и трънливия джбъ. Въ особено голѣмо количество се срѣща около Воденъ, Островското езеро и Атонския Полуостровъ.

Драката (*Paliurus*) се срѣща на всѣкждѣ, а особено изъ топлитѣ мѣста толкозъ много, щото покрива цѣли пространства.

Бодливата палма (*Ilex aquifolium*) се намира въ Южна Македония около Воденъ, а най-много на Атонския Полуостровъ.

Нарове (*P. granatum*) се срѣщатъ по южната частъ по градинитѣ, лозята и пр.

Лимонитѣ (*Citrus media*) и **Протокалитѣ** (*C. aurantium*) растатъ по Южна Македония, но прѣзимуватъ на открито само по най-южната частъ, а особено на Атонския Полуостровъ.

Тамарикса (*Tamarix*). Отъ тамъ, отъ кждѣто рѣкитѣ мѣста, Струма, Вардаръ и Бистрица захващатъ да се растилатъ, дори до устията имъ, тамарикса се срѣща въ голѣмо количество, като на нѣкои мѣста покрива голѣми пространства отъ по нѣколко стотини, па даже и хиляди декара.

Смрадликата (*Rhus cotinus*) е распространена дори до Атона, а особено първия видъ въ голѣмо количество по южнитѣ склонове и скалисти мѣста. При Хилендарския манастиръ стои едно смрадликово дърво около 12 м. високо. *R. carica* намѣрихме около Воденъ, Островското езеро и Атонския Полуостровъ.

Акацията и Айланта (*Rubia* и *Ailanthus*) се срѣщатъ на всѣкждѣ изъ топлитѣ мѣста. Акацията *Julii* Brissin видѣхме само въ Сѣрезъ.

Рошкове (*Ceratonia siliqua*) видѣхме на Атонския Полуостровъ.

Църцисъ (*C. silquastrum*) и **Капъръ** (*C. spinosa*) се срѣщатъ на много мѣста, а особено кждѣ Воденъ и Атонския Полуостровъ.

Арбутусъ (*Arbutus andrachne*) видѣхме само при Зографския манастиръ.

Ефкалиптусъ (*Eucalyptus*) расте само по най-южната частъ, кждѣто нѣкои години измръзва. Нѣколко възрастни ефкалиптусови дървета видѣхме въ Руския манастиръ на Св. Гора.

Бѣлия боръ (*P. sylvestris*) се срѣща главно по Пиринъ планина, Доспатъ, Рила, Перистеръ, Нидже и др.

мѣста. **Черния боръ** *P. austriaca* се срѣща по р. Мѣста, Струма, а по казванието на нѣкои хора въ Нидже и Негушъ планина. **Черната мура** (*P. leucodermis*) до сега е била извѣстна въ Босна, Сърбия и Сѣверна Албания, обаче този боръ расте и въ Пиринъ и то на мѣста въ голѣмо количество. Тя много прилича, по иглитѣ и шишкитѣ си на черния боръ, а по стѣблото (пѣня) на елхата и обик. мура. Стѣблото ѝ расте много право, гладко и пълно дървно. Дървото ѝ е бѣло и много смолно. По низкитѣ мѣста расте съ бѣлия боръ, а въ по високитѣ съ смърча, елхата и бѣлата мура, и се срѣща чакъ до 1800 м. надъ морската повърхность. Достига на височина около 35 м. и дебелина около 1—1.5 м. въ диаметръ. Освѣнъ въ Пиринъ, на друго мѣсто не видѣхме този боръ.

Pinus halepensis, Pinus pinea и Pinus pinaster се срѣщатъ по Атонския полуостровъ, но не въ голѣмо количество. **Бѣлата мура** (*Pinus peuce*) се срѣща по Пиринъ въ голѣмо количество до около 2200 м. надъ морската повърхность. Освѣнъ въ Пиринъ, на друго мѣсто не я видѣхме; но по казванието на нѣкои хора, срѣща се и по Перистеръ, Караджовецъ и Шаръ. **Клеката** (*P. rumilio*) расте само по най-високитѣ мѣста на планинитѣ Пиринъ, Рила и др.

Бѣлата елха (*Abies pectinata*) расте по планинитѣ Пиринъ, Рила, Доспатъ, Негушъ, Перистеръ, Нидже и др. **Abies Apollinum** се срѣща на Атонския Полуостровъ, а особено по южната му часть въ доста голѣмо количество.

Смърча (*A. excelsa*) е главното дърво, което образува горитѣ на Пиринъ, Доспатъ и Рила. По казванието на нѣкои хора се срѣща и въ Нидже (Муриовско). Въобще границата на смърча отъ къмъ югъ е Пиринъ планина и Нидже.

Тиса (*Taxus baccata*) видѣхме само на Атонския Полуостровъ подъ в. Атонъ, отъ кждѣ манастира Св. Павелъ.

Обикновенната смрика (*Juniperus communis*) е распространена по цѣла Македония до най-южната часть и на мѣста въ твърдѣ голѣмо количество. **Мечата** (*J. nana*) расте само по високитѣ върхове, **J. sabina** и

J. hemisphaenica расте около върха Атонъ, **J. oxycedrus** расте на много мѣста, а особено около Воденъ, Островското езеро, Атонския Полуостровъ и др.

Мазинтѣ (*Tuja*) се срѣщатъ на всѣкждѣ въ Южна Македония, по градинитѣ, двороветѣ и пр.

Кипариса (*C. sempervirens*) расте по най южната часть, ао собенно на Атонския Полуостровъ. Тукъ се помнатъ стари кипариси по нѣколко стотини години. Това дърво трѣбва да е прѣнесено тукъ прѣди години отъ Азия.

Главното дърво, което образува по голѣмата часть отъ горитѣ въ Македония, е джба и то повечето унгарския, лѣтния, зимния и трѣнливия. Влакнестия, цѣра, македонския и бѣлолистния джбъ не се срѣщатъ въ особено голѣмо количество, както първитѣ. Джба образува повечето чисти джбови гори или промѣшани съ черния боръ, габера, смриката и др. Нигдѣ почти не видѣхме хубави джбови гори, а на всѣкждѣ изсѣчени, дребни и повечето заклевели. Останалитѣ тукъ-тамъ единични стари джбови дървета свидѣтелствуватъ, че прѣди години тукъ е имало много хубави джбови гори, но съ врѣме сж били изсѣчени.

Второто най-распространено дърво въ Македония е бука. Той образува на всѣкждѣ чисти букови гори и наредко е промѣшанъ съ иглолистнитѣ дървета, кестена, лжба, явора и др. Най-добрѣ запазенитѣ тукъ гори, може да се каже, че сж буковитѣ, и то вижда се затова, защото бука расте по високитѣ непристѣпни мѣста, далечъ отъ населени мѣста и послѣ дървото му не е отъ голѣма употрѣбителность, както джбовото.

Близу половината отъ иглолистнитѣ гори въ Македония се състоятъ отъ бѣлия боръ. На мѣста той образува голѣми пространства чисти борови гори, а на мѣста промѣшанъ съ елхата, смърча, черния боръ и др. Добрѣ запазени борови гори се срѣщатъ само по Пиринъ планина, по другитѣ мѣста бора повечето е изсѣченъ.

Смъртът и елхата съставляватъ около $\frac{1}{3}$ отъ иглолистнитѣ гори. Тѣ образуватъ на мѣста чисти, на мѣ-

та промѣнани гори, а особено съ бора, мурата, бука и др.

Въобще както боровитѣ гори, така и елховитѣ сж останали много малко въ Македония. Тѣ обаче се сѣкатъ въ голѣмъ размѣръ за приготвяване греди, дъски и др.

Бѣлата мурата по сѣверната и сѣверо-източната страна на Пиринъ образува почти чисти мурови гори, които се простиратъ нѣколко часа на дължъ. На мѣста мурата е промѣнана съ смърча и елхата, а на мѣста съ бѣлия боръ. Тя достига тукъ до 35 м. височина и до 1 м. въ диаметръ дебелина. Въобще муровитѣ гори сж добръ запазени, благодарение на това, че тѣ растатъ по високитѣ и непристъпни мѣста.

Кестена сжщо образува на мѣста голѣми пространства гори по нѣколко часа на дължъ. Той обикновено се срѣща промѣнанъ съ бука, габера, джба, липата и др. Въ нѣкои мѣста кестеновитѣ плодове даватъ голѣма полза на мѣстното население. По политѣ на Бѣласица пл., около Петричъ, селенитѣ събиратъ по 1—2 милиона килограма кестени. Но прѣдъ видъ че кестанитѣ нѣматъ тукъ цѣна, то много се оставатъ не събирани, които обикновено служатъ за кърмене на свинетѣ. Сжщото е и по политѣ на Негушъ-планина. Почти цѣлия гребенъ на Атонския Полуостровъ, отъ в. Атонъ до землището на Зографския манастиръ, е покритъ съ кестенови гори. Тукъ кестеновитѣ гори сж промѣнани съ джбъ и *Abies arolinum*. Отъ прѣди 15—20 години манастиритѣ сж захванали да експлоатиратъ кестеновитѣ стари гори и сега наредко сж останали стари дървета; но вмѣсто тѣхъ сж израснали сега прѣкрасни млади повечето издѣнкове кестенови гори.

Останалитѣ горски дървета и храстия никждѣ не образуватъ пространни и чисти формации, а обикновено се срѣщатъ между споменатитѣ дървета (гори) въ купове или разпрѣснато.

Южната частъ на Родопитѣ, която се простира между границата и р. Мѣста се наричатъ Доспатъ-планина. Прѣди години цѣлото това пространство е било покрито

то съ непроходими иглолистни гори, които постепенно сж се унищожавали чрѣзъ пожари, изкореняване, сѣчение и пр. щото днесъ съ малко изключение цѣлото това пространство е голо. Сега сж останали тукъ гори само покрай границата и по двата брѣга на р. Доспатъ до селото Доспатъ. Отъ тукъ до р. Мѣста и отъ с. Доспатъ до Бозъ-Дагъ е почти всичко голо, а само тукъ-тамъ сж останали малки парчета гори, които сж повечето заклевели. Много отъ тѣзи мѣста цѣли сж прѣобърнати и въ поройща.

Цѣлата южна частъ на Рилската планина спада въ Турция. Тя не е пропадѣна съ разнообразни дълбоки долини, както сѣверната, а постепенно се снишава къмъ Разложката котловина. Тукъ горитѣ завземаатъ не особено голѣмо пространство, които на мѣста сж добръ запазени, а на мѣста много унищожени повечето отъ пожари, да се увеличатъ пазбищата. Но при все това горитѣ тукъ не прѣдставляватъ онази грозна картина, както въ Доспатъ.

Цѣлото пространство между р. Струма и Мѣста се нарича Пиринъ-планина. По голѣмата частъ отъ това пространство е голо, а само една — е покрита съ гора. Най запазенитѣ гори се намиратъ по сѣверната частъ на Пирина, като се захване отъ Папазъ-гьолъ и рѣката, която изтича отъ това езеро, до Крѣсененско, отъ кждѣ р. Струма. Всичкото това пространство е покрито само съ иглолиста гора. Отъ Поповата рѣка до Каменската, горитѣ се продължаватъ въ една тѣсна ивица. По горнитѣ притоци на р. Бистрица, послѣ надъ Неврокопъ, по пѣтя къмъ Мелникъ, въ по запазенитѣ котловини, се срѣща стара букова гора. Цѣлото пространство по р. Мѣста отъ Неврокопъ до Разложката котловина и по голѣмата частъ отъ страната на сѣверо-източния Пиринъ, горитѣ сж съвършено съсипани, а най-много сж искоренени за ниви и ливади. Тукъ-тамъ сега се срѣщатъ само малки парчета гори. По къмъ върха изъ нивитѣ се срѣщатъ много на често изоставени дървета за сѣнка отъ елха, смърчъ, боръ и букъ. Цѣлата юго-западна страна на Пиринъ е повечето гола, сато тукъ-тамъ сж останали още нѣкои запазени гори, а

особенно по р. Бѣлица и кждѣ село Пиринѣ. Тукъ горитѣ най-много сж уничтожени съ пожари.

Цѣлото пространство отъ Неврокопѣ и Мелникѣ между рѣкитѣ Мѣста и Струма дори до морето, съ много малко изключение, е почти всичко голо, и тукъ сж горитѣ отдавна свършено уничтожени. Останали сж само тукъ-тамѣ заклевели гори, негодни за никаква работа. Най-грозната картина прѣдставляватъ върховетѣ около Демирѣ-Хисарѣ, Сѣрезѣ, и Драма, кждѣто горитѣ така сж уничтожени, щото нѣма и никакви слѣди отъ тѣхъ. По-стрѣмнитѣ отъ тѣзи мѣста сега сж станали поройща и всѣка година поройщата тукъ нанасятъ огромни загуби на мѣстното население.

По цѣлото пространство измежду рѣкитѣ Струма Струмица Брѣгалница, Градецѣ и Българската граница, наредко се срѣщатъ добрѣ запазени гори; а обикновено повечето изсѣчени и особено по р. Струма. По-запазени гори се срѣщатъ по еднаа часть отъ планинитѣ Влахѣ, Плячковица и покрай границата.

Сѣверната страна на Бѣласица дори до кждѣ Благоушѣ планина е покрита съ стара и добрѣ запазена повечето букова и кестенова гора.

Южната страна на Бѣласица, отъ р. Струма до р. Вардарѣ и още нагорѣ, е покрита съ дрѣвна повечето заклевила гора отъ джбѣ, габерѣ, смрика, драка и др.

Отъ тѣй нареченото „Богданско“ измежду езерата Бѣшикѣ, Тахино, Бутковско и Крушова планина, голѣма часть пространство е покрито съ дребна и повечето заклевила гора отъ джбѣ, габерѣ, лѣска и др.

Цѣлото пространство мѣжду р. Бистрица, политѣ на Негушѣ, Паякѣ, Крушова, Бѣласица планина, Лжигардерското езеро и Солунския заливѣ е свършено голо, а само тукъ-тамѣ по рѣкитѣ Вардарѣ и Бистрица се срѣщатъ върби, тополи, тамариксѣ и твърдѣ малки гори отъ джбѣ, брѣстѣ, лѣска, драка и др.

Източната страна на Негушѣ (Турла) планина, отъ Воденѣ и до р. Бистрица, е цѣла покрита съ добрѣ запазена стара гора отъ букѣ, кестенѣ, иглолисти, джбѣ, лѣска и др. Джба е повечето дребенѣ и се срѣща къмъ

р. Бистрица. Западната страна на Негушѣ до Островското езеро и отъ тукъ далечѣ на югъ е почти всичко голо.

Отъ Паякѣ планина една часть е обраснала съ дребна и повечето заклевила гора отъ джбѣ, габерѣ, лѣска и др. По къмъ върха се срѣща възрастненѣ букѣ, а другата часть е гола.

Цѣлото пространство между рѣкитѣ Вардарѣ, Бѣлица Черна рѣка и Островското езеро е почти цѣло покрито съ добрѣ запазена гора отъ джбѣ, букѣ, иглолисти, габерѣ, лѣска, липа и др., на мѣста млада, а на мѣста стара гора. Пространството, между Битоля, Костурѣ, Корица и Охридското езеро, повечето е обраснало съ гора отъ джбѣ, букѣ, кестенѣ, иглолисти, габерѣ, лѣска и др. До прѣди години тукъ е имало много хубави стари гори, а особено по Перистерѣ, но сега сж изсѣчени и редко се срѣщатъ стари и запазени гори.

По рѣката Дримѣ на долѣ горитѣ сж сжщо изсѣчени и сж останжли много малко.

Цѣлото пространство, между Островското езеро, Селечка планина, Черна рѣка, Плячковица пл., Кочанско Кратовско, Караджица пл. и политѣ на Перистерската планина, е почти цѣло голо и на мѣста, а особено по р. Вардарѣ, притоцитѣ ѣ и около Велесѣ, изглежда като една пустиня. Тукъ горитѣ отдавна сж така уничтожени, щото на мѣста, до кждѣто може да се види, е всичко голо и вмѣсто едноврѣмешнитѣ тукъ гори, сега се глѣдатъ само поройща.

По върховетѣ на Суха-гора, Караджица и Салкева планина се срѣщатъ достатѣчно добри гори отъ букѣ, джбѣ, габерѣ и др.

По край Българската и Сръбската граница, до пл. Чърна-гора и Скопско повечето пространство е голо, само тукъ-тамѣ се срѣщатъ отдѣлни купове млади гори отъ джбѣ, букѣ, габерѣ, лѣска и др.

Най-гористата часть отъ Халкидически Полуостровѣ е южната, а особено тритѣ полуостровчета Атонски, Лонгоски и Ксандриски. Западната часть на полуострова, покрай Солунския заливѣ, е цѣла гола. По Маденохория и Холоманда се срѣщатъ доста запазени гори отъ джбѣ,

кестанъ, букъ, боръ и др. По полуостровчетата Лонгосъ и Ксандрия горитѣ повечето сж изсѣчени. Добрѣ запазени гори за сега има на Атонския Полуостровъ, но и тукъ отъ нѣколко години насамъ светитѣ отци сж се завзели сериозно съ унищожаването имъ. Горитѣ тукъ сж главното украшение, които правятъ този кѣтъ на Балканский Полуостровъ да бѣде единъ отъ най-разкошнитѣ. Нъ съ унищожаванието имъ, ще се прѣмахне бързо тази хубостъ на древния Атонъ.

Горитѣ въ Македония се раздѣлятъ на четири категории: **Държавни, общински, часни** и гори на **Богоугодни заведения**. Държавнитѣ гори пѣкъ могатъ да се раздѣлятъ на гори чисто държавни и държавни гори обрѣменени съ сервитутъ. Спорѣдъ турскитѣ закони се лата и градоветѣ немогжтъ да бжджтъ собственици на гори, а иматъ само право на ползувание отъ държавнитѣ гори и то само тогава, когато тѣ това право сж го придобили на основание на дълготрайно ползувание. Въ такъвъ случай селата могатъ да сѣкатъ отъ такива гори толкозъ, отколкото иматъ нужда за свое собствено употребление, безъ да плащатъ нѣкое даждие на държавата.

За общински гори се считатъ само онѣзи, които селата сж ги купили и владѣятъ съ документи. Но понеже турскитѣ закони не признаватъ селата за правоспособни юридически лица, то такива документи сж се издавали на името на нѣкой членъ отъ общината.

Часни гори и гори на **богоугодни заведения** има доста много.

Яйлаци (пасбища), завзематъ доста голѣмо пространство, а особено по Рила, Пиринъ и Доспатъ. Находящитѣ се саморасли дървета (гори) въ яйлацитѣ за сега се считатъ като собственостъ на държавата, при всичко че Султанското ираде отъ 1870 година и да признава самораслитѣ дървета въ яйлацитѣ за собственостъ на Яйлакъ-сайбиитѣ. За урежданieto на този въпросъ, т. е. дали самораслитѣ дървета сж държавна собственостъ или на Яйлакъ-сайбиитѣ е назначена комисия, но и до сега

тази комисия не е дошла до никакъвъ резултатъ и този въпросъ стои още висящъ.

Общия надзоръ на горитѣ въ Турция принадлежи на Министерството на Земледѣлието и Министѣ въ Цариградъ — Отдѣление за горитѣ. За пазение, отглеждане и пр. на горитѣ въ всѣкои вилаегъ е поставенъ по единъ главенъ горски инспекторъ и спорѣдъ количеството на горитѣ по единъ или по двама негови помощници, 7 — 10 души назиратели и по 20 — 30 души гор. стражари. Числото на горескитѣ пазачи е толкозъ малко, щото на единъ се пада да пази повече отъ 20—30 хиляди хектари гори.

За събирането на горското право сж поставени отдѣлни лица наречени **Ондалжкчи**, тѣ събиратъ приходитѣ отъ горитѣ за въ полза на хазната само отъ дървата и дървения материялъ, които се откарватъ за проданъ по изработена за тази цѣль тарифа, възъ основание на пазарнитѣ пѣни. За материялъ сѣченъ отъ часнитѣ гори се взиматъ 10% отъ пазарната цѣна, отъ държавнитѣ гори се взима освѣнъ това и още 10 — 25% отъ сжщата цѣна, като се има прѣдъ видъ, че колкото е по далечъ гората отъ пазара, толкова по-малко се плаща. Общинскитѣ гори се подлагатъ на сжщитѣ даждия както и частнитѣ. Ондалжкчинитѣ не получаватъ заплата, а тѣ взиматъ само 10% отъ приходитѣ, които събиратъ за въ полза на хазната. Горското даждие се събира обикновено по пунктоветѣ, когато материяла се откарва за проданъ.

Редовна експлоатация тукъ почти нѣма на горитѣ. Тѣ се експлоатиратъ сжщо тѣй, както и отъ старо врѣме, т. е. кой кждѣто иска и каквото дърво му е угодно може да отсѣче. Въ послѣдно врѣме е захванжло да се въвежда и тукъ по-правилна експлоатация на горитѣ, като на мѣста даже се опрѣдѣлятъ участъци за сѣчение, маркиратъ се дърветата, а особено отъ извѣстни димензии и пр., но този редъ много малко се изпълнява.

Искореняването и паленето на горитѣ тукъ става почти безпрѣпятствено. Напослѣдкъ властитѣ сж захванжли да взиматъ мѣрки противъ пожаритѣ, но при всѣ това всѣка година се унищожаватъ голѣми прос-

транства гори. Сжщо така не се взиматъ никакви мърки и противъ другитѣ каламитети като противъ насѣкомитѣ, вѣтроветѣ и пр.

Много нарушения по горитѣ оставатъ не костатирани или ако се костатиратъ, то много отъ нарушителитѣ се ненаказватъ.

Искусственото развъждане тукъ е почти не извѣстно. Горитѣ се развъждатъ сами по естественъ начинъ безъ никаква чловѣческа помощъ.

Търгуването съ дървенъ материалъ е само мѣстно, и тукашнитѣ гори сж недостатъчни да посрѣщатъ нуждитѣ на мѣстното население, а особено по южната частъ на Македония, и затова тукъ се внася ежегодно голѣмо количество строителенъ дървенъ материалъ отъ странство, — Румъния, Руссия и Австрия.

Въ заключение на всичко изложено до тукъ, азъ ще смѣя да кажа, **Ваше Царско Височество**, че въобще Македония за сега нѣма много гори и колкото ги има, то тѣ сж повечето поврѣдени. Нѣма много да сгрѣша ако кажа, че отъ цѣлото пространство на Македония горитѣ завзиматъ $\frac{1}{7}$ — $\frac{1}{6}$ частъ.

При това географическо разположение на Македония, при този разнообразенъ климатъ, кждѣто расте оризъ, сусамъ, памукъ, маслини, протокали, лимони, смокини и пр. въ голѣмо количество, при това изобилие на рѣки и голѣми езера и при това разположение на многото планини, ако бѣхж тукъ запазени и още горитѣ, на да ли щѣше да има другъ край по живописенъ и по хубавъ отъ Македония. Но за жалость, това природно богатство и красота отъ памти вѣка и до сега се е унищожавало безъ прѣпятствено и безъ милость. Главния виновникъ за това мизерно положение на горитѣ е самото правителство, което е гледало на този толкозъ важенъ икономически отрасалъ много прѣзъ прѣсти; гледало е като на едно зло, което може да се търпи и което не се е явявало на веднажъ, а постепенно съ вѣкове.

Отъ като сжществува турската империя, до 1869 г. за въ полза на горитѣ не е имало почти никакви распорѣждания. Дори прѣзъ тази година правител-

ството е издало единъ законъ за горитѣ, който е и днесъ въ сила и който по всѣка вѣроятность е копиранъ отъ чуждитѣ закони. Но като всѣкой законъ, а още повече за горитѣ, който не е направенъ по нравитѣ и обичаитѣ на населението, и послѣ като нѣма кой да го приложи, такъвъ законъ принася много малко полза. Сжщото е и съ сегашний турски законъ за горитѣ. Този законъ при всичко че прѣдвижда много интересни работи за горитѣ, но изобщо той е слабъ, за да може да се противопостави на онѣзи вкоренени съ вѣкове обичаи въ турския народъ — да се унищожаватъ горитѣ безъ прѣпятствено. Напоследъкъ обаче турското правителство е съзнало грѣшкитѣ си и огромнитѣ загуби отъ безгорието и за това се е завзело доста сериозно за подобрието имъ, за което свидѣлствува и това, че отъ нѣколко години насамъ е основано и едно горско училище въ Цариградъ, отъ което излизатъ доста добри и интелигентни лѣсничии.

За да прѣдстави гориститѣ мѣста въ Македония по нагледно, азъ се помжчихъ да приготва приложената тукъ карта, която при всичко че не е точна, но се ще послужи за по ясенъ прѣгледъ на горитѣ изобщо въ Македония.

За не излишно считамъ, **Ваше Царско Височество**, да кажа тукъ и нѣколко думи за **Лова** въобще въ Македония.

Ловенето и убиването на дивяча въ Македония може всѣки да извършва безпрѣпятствено, кой кждѣто, когато и какъвто дивячъ иска. По тази причина и ползния дивячъ въ Македония е почти на изтрѣбление. По една заповѣдъ отъ Министерството се издава на ловцитѣ само билетъ за ловъ, срѣщу който се плаща 23 гроша зл.; но и едничкото това распорѣждане за въ полза на лова почти се не изпълнява.

Тукъ се срѣща слѣдующия по-забѣлжителенъ дивячъ.

1) Млѣко-питающи животни

Еленъ (Cervus, elaphus L.), **Сърна** (cervus Capreolus L.), **Дива коза** (Antilope rupicapra, L.), **Мечка** (Ursus arctus, L.), **Дива свиня** (Sus scropha, L.), **Вълкъ** (Canis lupus, L.), **Лисица** (Canis vulpes, L.), **Заекъ** (Lepus timidus, L.), **Язовецъ** (Meles taxus, Schreb. L.), **Видра** (Lutra vulgaris, Erxleben), **Дива котка** (Felis catus, L.), **Бѣлка** (Mustela foinea, L.), **Златка** (Mustela martes, L.), **Поръ** (Foetorius putorius, Keys L.), **Невестулка** (Mustela erminea, Keys), и **Катерица** (Sciurus vulgaris, L.).

2) Птици

Дивъ петелъ, глухаръ (Tetrao urogallus, L.), **Лѣбеди** (Cygnus), **Дропли** (Otis), **Щъркали** (Grus), **Лѣщарки** (Tetrao bonasia, L.), **Рибари** (Ardea), **Бекаси** (Scolopax), **Яребици** и **Пѣдпѣдѣци** (Perdix), **Дроздове** (Turdus), **Глѣжби** (Columba), **Диви гѣски** (Anser), **Диви патици** (Anas), разни видове **Орли** (Aquila) и послѣ разни видове **Соколи**, **Ястреби**, **Кукумявки**, **Водни** и **Блатисти** птици и пр.

Еленитѣ сѣ така истрѣбени, щото въ Македония сѣ намѣрватъ само въ малко количество въ Пиринъ, Рила, Доспатъ и Нидже.

Сърнитѣ сѣ срѣщатъ по цѣла Македония до Атона, но въ много малко количество.

Диви кози, освѣнъ въ Пиринъ и Рила, на друго мѣсто не-можахме да узнаемъ да ли ги има. По казването на тукашнитѣ ловджии, по върховетѣ на Пиринъ, толкозъ много имало диви кози, щото ги виждали въ голѣми стада отъ по нѣколко стотини.

Мѣчкитѣ, дивитѣ свине и **видритѣ** сѣ срѣщатъ по цѣла Македония изъ планинскитѣ мѣста, но въ много малко количество.

Останалитѣ животни сѣ на всѣкѣждѣ въ изобилие, а особено вълцитѣ и лисицитѣ.

По казванието на ловджиитѣ, **диви петли** имало въ Пиринъ на много мѣста, а особено по рѣката Глазница, надъ с. Банско и послѣ въ Нидже-планина.

Яребици, пѣдпѣдѣци, бекаси и пр. сѣ срѣщатъ на всѣкѣждѣ, но не въ особенно голѣмо количество.

Водни и **блатисти** птици сѣ срѣщатъ въ голѣмо количество, сѣщо и **грабливи**.

Прѣди да свѣрша, за нужно считамъ да добави още слѣднето: при пѣтуванието ни на всѣкѣждѣ кѣдѣто минахме, турскитѣ власти ни посрѣщаха съ особена любезность и гостоприемство, като взимаха на всѣкѣждѣ всички нужни мѣрки за безпрѣпятственното ни пѣтувание, а особено по Пиринъ планина, кѣдѣто сѣ съпровождахме отъ по 12, 20 и повече души войници и полицейски стражари. По тоя случай за длѣжность считамъ да искажа прѣдъ **Ваше Царско Височество** моята сърдечна благодарность на Тѣхни Високи Прѣвосходительства Солунски и Битолски Валия, на Негово Прѣвосходительство Сърски Мутесарифъ, на Тѣхни Прѣвосходительства Каймакамитѣ: Неврокопски, Мехомиски, Мелнишки, Петришки, Демиръ-Хисарски, Охридски, Воденски и Карейски.

Като поднасямъ настоящия докладъ, ползувамъ се отъ случая да искажа на **Ваше Царско Височество** моята искрена благодарность за честѣта, съ която **Ваше Царско Височество** благоволи да ме удостои, като ме натовари съ приятна мисия да сѣ запозная поне отъ части съ флората на Македония.

Съмъ на **Ваше Царско Височество**
най вѣренъ служителъ

К. Байкушевъ,

Горски Инспекторъ:

24-и декемврий 1897 год.

гр. Т. Назарджикъ.